

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۲۹۱۲۹

دانشگاه اصفهان

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه فلسفه

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی فلسفه گرایش غرب

بررسی تطبیقی فلسفه سیاسی جان لاک و فارابی

استاد راهنما:

دکتر فتحعلی اکبری

استاد مشاور:

دکتر سعید بینای مطلق

پژوهشگر:

هوشنگ اشرف

تیرماه ۱۳۸۸

۱۲۹۸۲۹

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات،
ابتکارات و نوآوری های ناشی از تحقیق
موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه
اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده ادبیات

گروه فلسفه

پایان نامه ی کارشناسی ارشد رشته ی فلسفه گرایش غرب آقای

هوشنگ اشرف تحت عنوان

بررسی تطبیقی فلسفه سیاسی جان لاک و فارابی

در تاریخ ۱۳۸۸/۴/۱۴ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه «کالی» به تصویب نهایی رسید.

امضا

۱- استاد راهنمای پایان نامه دکتر فتحعلی اکبری با مرتبه ی علمی دانشیار

امضا

۲- استاد مشاور پایان نامه دکتر سعید بینای مطلق با مرتبه ی علمی استادیار

امضا

۳- استاد داور داخل گروه دکتر مهدی دهباشی با مرتبه ی علمی استاد

امضا

۴- استاد داور خارج از گروه دکتر مهدی امامی جمعه با مرتبه ی علمی استادیار

امضای مدیر گروه

خدا را سپاس می‌گویم که امکان انجام این رساله را برایم فراهم نمود. از استاد راهنمای عزیز و گرانقدرم جناب آقای دکتر فتحعلی اکبری که در تمامی مراحل این رساله فراتر از یک استاد برایم برادر و معلمی دلسوز بودند کمال تشکر و سپاس را دارم. همچنین از زحمات و راهنمایی‌های استاد عزیزم جناب آقای دکتر سعید بینای مطلق کمال تشکر و سپاس را دارم. از تمامی اساتید گروه فلسفه و همه دوستانی که در این مسیر همراه و راهنمایم بودند کمال تشکر و سپاس را دارم.

تقدیم به:

پدر و مادرم

چکیده

فارابی در اندیشه سیاسی اش دست به معماری شهری فضیلت مند می زند که مساله آن نه سیاست برای قدرت بلکه سیاست برای سعادت و کمال است. تمام دغدغه فارابی در طرح مدینه فاضله و بیان ویژگی های آن و نیز رئیس آن به مساله سعادت و کمال بر می گردد. فارابی با طرح اندیشه اش به دنبال رساندن نوع بشر به کمال و سعادت است. فارابی در طرح مدینه اش در صدد بازسازی حکومت نبوی به زبان فلسفی بوده است. ولی این طرح او در تاریخ تمدن اسلامی اثری جدی نداشته است. و تنها در قلمرو بحث و نظر محدود مانده است و همواره در حاشیه قرار داشته است. اما جان لاک با بیان چگونگی شکل گیری اجتماع سیاسی از وضع طبیعی به اجتماع سیاسی توسط قرارداد و با رضایت افراد، طرح حکومتی را پایه ریزی می کند که از آن به لیبرال دموکراسی یاد می شود. مهمترین دغدغه اش از طرح چنین حکومتی حفظ امنیت دارایی افراد که آنها را شامل آزادی، جان و مال می داند، می باشد. لاک به مانند فارابی دغدغه کمال و سعادت نوع بشر را نداشت و هدف اصلی اش حفظ حقوق طبیعی افراد است. در حالی که فارابی غایت جهان و انسان را غایتی دینی می داند. دولت ترسیمی لاک یعنی لیبرال دموکراسی در جوامع غربی جامه تحقق به خود پوشیده و مبنای تمدن جدیدی در آن سرزمین شده است. در حالی که اندیشه مدینه فاضله فارابی در حاشیه تمدن اسلامی قرار گرفت و اثری جدی بر جوامع اسلامی نداشته است.

کلید واژه: فلسفه سیاسی، حق طبیعی، جامعه مدنی، دولت، مدینه فاضله

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: کلیات	
۱-۱- تبیین مساله پژوهشی و اهمیت آن	۱
۲-۱- اهداف	۲
۳-۱- فرضیات و پرسشها	۲
۴-۱- روش تحقیق	۳
۵-۱- پیشینه تحقیق	۳
۶-۱- سیر اجمالی تاریخ اندیشه سیاسی از افلاطون تا هابز	۳
۱-۶-۱- معیار زمان	۴
۲-۶-۱- معیار محتوای سیاست	۴
۳-۶-۱- افلاطون	۶
۴-۶-۱- ارسطو	۸
۵-۶-۱- آگوستین	۱۰
۶-۶-۱- توماس آکوئیناس	۱۲
۷-۶-۱- نیکولو ماکیاولی	۱۵
۸-۶-۱- اندیشه سیاسی متفکران جنبش دین پیرایی	۱۷
۹-۶-۱- توماس هابز	۱۸
فصل دوم: فلسفه سیاسی فارابی	
۱-۲- زندگانی فارابی	۲۱
۲-۲- اندیشه سیاسی فارابی و تاثیرپذیری آن از یونان	۲۲
۳-۲- آثار فارابی	۲۴
۴-۲- فلسفه سیاسی فارابی	۲۵
۵-۲- ماهیت سیاست در اندیشه فارابی	۲۷
۶-۲- مدینه فاضله	۲۹
۷-۲- سعادت	۳۱
۸-۲- اصول مفروض در مدینه فاضله	۳۵
۹-۲- ماهیت مدینه فاضله	۳۶

عنوان	صفحه
۱۰-۲- ماهیت حاکمیت در مدینه فاضله.....	۳۷
۱۱-۲- رئیس مدینه.....	۳۸
۱۲-۲- ویژگی های رئیس مدینه فاضله.....	۳۹
۱۳-۲- اجزاء مدینه (نهادهای حکومتی).....	۴۲
۱۴-۲- مخالفان مدینه فاضله.....	۴۳
۱۵-۲- مدینه های مضاد.....	۴۳
۱۶-۲- عدالت در اندیشه فارابی.....	۴۶
۱۷-۲- ماهیت عدالت در مدینه های مضاد.....	۵۰
۱۸-۲- آیا حکومت مد نظر فارابی قابل زوال است.....	۵۱
۱-۱۸-۲- ناکارآمدی دولت.....	۵۳
۲-۱۸-۲- استحاله ارزشها.....	۵۳
۳-۱۸-۲- بحران رهبری.....	۵۴
۴-۱۸-۲- فساد در دین.....	۵۴
۱۹-۲- نقش خیال و کارکرد سیاسی اجتماعی آن در نظام فلسفی فارابی.....	۵۵
۲۰-۲- تفسیر کلامی فلسفه سیاسی فارابی.....	۵۶
۲۱-۲- رابطه دین و فلسفه.....	۵۷
۲۲-۲- نوآوری های فارابی.....	۶۱
فصل سوم: فلسفه سیاسی جان لاک	
۱-۳- زندگی نامه جان لاک.....	۶۳
۲-۳- آثار جان لاک.....	۶۴
۳-۳- اندیشه سیاسی جان لاک.....	۶۵
۴-۳- قانون طبیعی و حقوق طبیعی.....	۶۷
۵-۳- وضع طبیعی.....	۶۹
۶-۳- مقایسه وضع طبیعی در اندیشه جان لاک و هابز.....	۷۲
۷-۳- قرارداد اجتماعی.....	۷۴
۸-۳- شکل گیری اجتماع.....	۷۶
۹-۳- غایت اجتماع سیاسی و حکومت.....	۷۹
۱۰-۳- مقایسه اجتماع سیاسی لاک و جامعه مدنی هابز.....	۸۰

عنوان	صفحه
۱۱-۲- اقسام حکومت	۸۳
۱۲-۲- مقایسه دولت در اندیشه ی جان لاک و هابز	۸۵
۱۳-۲- قوای حکومت	۸۷
۱۴-۲- مقایسه قوه قانون گذاری در اندیشه هابز و لاک	۹۰
۱۵-۳- انقلاب و انحلال حکومت	۹۲
۱۶-۳- انواع قدرت	۹۵
۱۷-۳- مالکیت	۹۶
۱۸-۳- غلبه و غصب	۱۰۰
۱۹-۳- عدالت	۱۰۱
۲۰-۳- آزادی	۱۰۳
۲۱-۳- تساهل	۱۰۵
۲۲-۳- نوآوری های جان لاک	۱۱۰
۲۳-۳- لاک به عنوان نقطه عطف در اندیشه سیاسی غرب	۱۱۱
فصل چهارم : ارزیابی تطبیقی	
۱-۴- انواع اجتماعات	۱۱۵
۲-۴- منشا زندگی اجتماعی	۱۱۷
۳-۴- رابطه انسان و اجتماع	۱۱۹
۴-۴- عوامل موثر در تکوین اجتماع	۱۲۰
۵-۴- حکومت	۱۲۱
۶-۴- قوای حکومت	۱۲۳
۷-۴- منشا قراردادها و قانون گذاری	۱۲۴
۸-۴- برابری یا نابرابری انسان ها؟	۱۲۵
۹-۴- تقدم با فرد یا اجتماع؟	۱۲۶
۱۰-۴- مالکیت	۱۲۸
۱۱-۴- بردگی	۱۳۰
۱۲-۴- عدالت	۱۳۱
۱۳-۴- انقلاب و انحلال حکومت	۱۳۲

صفحه	عنوان
۱۳۳	۱۴-۴- دین و دولت.....
۱۳۶	۱۵-۴- دولتهای ترسیمی دو فیلسوف واقعی اند یا ساختگی؟.....
۱۳۸	۱۶-۴- پایان سخن.....
۱۴۶	منابع و مأخذ.....

فهرست جدول ها

صفحه	عنوان
۱۴۱	جدول ۴-۱- تطبیقی مشخصات عمومی فارابی و جان لاک.....
۱۴۲	جدول ۴-۲- تطبیقی اندیشه سیاسی فارابی و جان لاک.....

پیشگفتار

در رساله حاضر سعی ما بر این بوده است تا میان اندیشه سیاسی ابونصر فارابی موسس فلسفه و نیز فلسفه سیاسی در جهان اسلام و جان لاک بنیان گذار لیبرالیسم و نخستین تئورسین دولتهای لیبرال دموکرات در غرب، بررسی تطبیقی و مقایسه ای انجام دهیم. بدین منظور رساله را به چهار فصل تقسیم کرده ایم که در فصل نخست به بیان کلیات یعنی تبیین مساله مورد پژوهش و اهمیت آن، اهداف پژوهش، فرضیات و پرسشها و روش و پیشینه پژوهش و نیز بیان سیر اجمالی تاریخ اندیشه سیاسی از افلاطون تا هابز پرداخته ایم و سعی نموده ایم با این بیانات، مقدمات ورود به بحث اصلی را فراهم نماییم. در فصل دوم به بیان فلسفه سیاسی فارابی پرداخته ایم و ارتباط آنرا با اندیشه سیاسی یونان به خصوص افلاطون تا حدی روشن نموده ایم و سعی کرده ایم تا مفاهیم کلیدی و اصلی در اندیشه سیاسی فارابی را بیان و به توضیح و شرح آنها بپردازیم. این مفاهیم بدین شرح اند: مدینه فاضله، اصول مفروض در آن و ماهیت حاکمیت در آن، سعادت، رئیس مدینه و ویژگی های آن، مدینه های مضاد با مدینه فاضله، ماهیت عدالت در مدینه فاضله و مدینه های مضاد، چگونگی زوال حکومت مدنظر فارابی، نقش خیال و کارکرد سیاسی اجتماعی آن، رابطه دین و فلسفه.

در فصل سوم به بیان فلسفه سیاسی جان لاک پرداخته ایم و سعی نموده ایم تمامی اجزاء نهفته در اندیشه سیاسی او که از بطن کتاب دو رساله در باب حکومت مدنی و نیز نامه ای در باب تساهل می توان استخراج کرد را بیان و به توضیح آنها بپردازیم. مفاهیمی که در اندیشه سیاسی جان لاک ما به بیان و شرح آنها پرداخته ایم بدین شرح اند: قانون طبیعی و حقوق طبیعی، وضع طبیعی، قرارداد اجتماعی، چگونگی شکل گیری اجتماع سیاسی و حکومت، اقسام حکومتها، قوای دولت، انقلاب و انحلال حکومت، انواع قدرت، مالکیت، غلبه و غضب، عدالت، آزادی، تساهل. در خلال بیان اندیشه سیاسی لاک ما سعی در مقایسه برخی از مفاهیم اندیشه لاک با هابز نموده ایم. از جمله مقایسه وضع طبیعی، اجتماع سیاسی، دولت و قوه قانون گذاری. در بیان اندیشه سیاسی فارابی و جان لاک ما سعی نموده ایم به منابع اصلی و کتابهای خود این اندیشمندان رجوع کنیم و تفسیرهایی که از اندیشه های آنها شده است را با متن اصلی تطبیق داده و سپس به تقریر آن پرداخته ایم.

در فصل چهارم ما سعی کرده ایم اندیشه سیاسی این دو فیلسوف را با هم تطبیق داده و مقایسه کنیم. مواردی که به نظر می آید می توانند قابل مقایسه و تطبیق باشند بدین شرح اند: انواع اجتماعات، منشا زندگی اجتماعی، چگونگی رابطه انسان و اجتماع، عوامل موثر در تکوین اجتماع، حکومت، قوای حکومت، منشا قراردادها و قانون گذاری، برابری یا نابرابری انسان ها، تقدم فرد یا اجتماع، مالکیت، بردگی، عدالت، انقلاب و انحلال حکومت، رابطه دین و دولت، دولتهای ترسیمی دو فیلسوف واقعی اند یا ساختگی. در این فصل سعی ما بر ذکر موارد اشتراک و اختلاف بین اندیشه های دو فیلسوف بوده است. امید است که توانسته باشیم حق مطلب را ادا کرده باشیم.

فصل اول

کلیات

۱-۱- تبیین مساله پژوهشی و اهمیت آن

«فلسفه سیاسی» یکی از چالش برانگیزترین شاخه های فلسفه، از افلاطون تا کنون بوده است. در این رساله سعی شده است سیر تاریخی آن از افلاطون تا جان لاک، به طور اجمال، مورد بحث و گزارش قرار گیرد. و درباره ماهیت فلسفه سیاسی فارابی و جان لاک تأمل گردد، ویژگی های هر یک از آن دو شرح داده شود و با شیوه مطالعه تطبیقی، نقاط ضعف و قوت هر کدام از آنها بیان گردد.

مقایسه دو فیلسوفی که یکی در فضای فرهنگی عصر طلایی دوران اسلامی شکفته و فلسفه اسلامی را پدید آورده است و دیگری در دوران جدید و با الزامات و بایستگی های عصر روشنگری اروپا رشد یافته و نقطه عطف بسیار بارزی در تاریخ تفکر غرب گردیده، کار ساده ای نیست. اما چون اندیشه های سیاسی هر دو فیلسوف بر مبنای منظومه فلسفی استوار است و هر دو عقاید سیاسی خود را از مقدمات فلسفی استنتاج کرده اند، و نیز تفکر هر دو فیلسوف بالذات سیاسی است، پس بررسی فلسفه سیاسی آن دو همراه با مقایسه و تطبیق، برای تأمل درباره ماهیت دوران جدید و درک مفهوم آن، و نیز برای درک عمیق سرشت فلسفه سیاسی دوره اسلامی، سودمند است. در این بحث سعی شده است که از شیوه تاریخی که تفکر را امر بالعرض و فاقد منطق درونی و منبعث از امور تاریخی تلقی می کند، اجتناب شود، و همچنین از شیوه ضد تاریخی که نسبت اندیشه را با سرشت دوران تاریخی و زمانه اندیشمند انکار می کند، احتراز گردد.

با توجه به اهمیتی که این دو اندیشمند در تاریخ اندیشه سیاسی در دوران خود و بعد از خود داشته اند و دارند ما به بیان اندیشه سیاسی هر یک از آنها به طور مجزا پرداخته ایم و در نهایت از اندیشه سیاسی آنها ارزیابی تطبیقی و مقایسه ای داشته ایم. مهمترین نکته ای که در این تطبیق به نظر می رسد این است که طرح حکومتی که جان لاک بنا می نهد منشا و سرآغاز تمدنی جدید در غرب شده است. ولی مدینه فاضله ای که فارابی به بیان پرداخته است تنها در حد نظر باقی مانده است و منشا اثر چندانی در تمدن اسلامی نبوده است. و این جای بسی نگرانی است که جوامع و دولتهای اسلامی در طول تاریخ از اندیشه های فلسفی دور بوده اند و در اداره جوامع از آنها بهره ای نبرده اند و این اندیشه ها در حاشیه قرار گرفته اند.

۱-۲- اهداف

- تبیین مبانی و مولفه های فلسفه سیاسی جان لاک.
- تبیین مبانی و مولفه های فلسفه سیاسی فارابی.
- نشان دادن تفاوتها و اشتراک های فلسفی و فکری فارابی و جان لاک از راه مطالعه تطبیقی مقایسه ای.

۱-۳- فرضیات و پرسشها

- نوآوری های فارابی در فلسفه سیاسی کدام اند؟
- نوآوری های جان لاک در فلسفه سیاسی کدام اند؟
- نقاط اشتراک و تعارض فلسفه سیاسی فارابی و جان لاک کدام اند؟

۱-۴- روش تحقیق

روش تحقیق در این رساله کتابخانه ای است که با مراجعه به کتابخانه های عمومی و خصوصی، فیش برداری از کتب، مقالات و پایان نامه ها و دیگر آثار مکتوب صورت گرفته است. برخی از مطالب نیز از طریق اینترنت جمع آوری شده است. در پایان مطالب جمع آوری شده پس از تامل بر روی آنها و دسته بندی آنها سعی شده است به صورتی منسجم و منظم تدوین گردد.

۱-۵- پیشینه تحقیق

تا جایی که نگارنده می داند درباره بررسی تطبیقی دیدگاههای سیاسی جان لاک و فارابی به زبان فارسی اثری در دست نیست. ولی دید سیاسی هر یک از این دو فیلسوف در آثاری از جمله در کتابهای زیر مورد بررسی قرار گرفته است:

- شریعت، فرشاد، جان لاک و اندیشه آزادی، انتشارات آگه. در این اثر به بیان و فهم زمینه و زمانه جان لاک به عنوان فیلسوف یا سیاستمدار؟، شناخت شناسی و روش شناسی و اهدافی که جان لاک به دنبال آنها بوده، پرداخته شده است. ولی آنطور که شایسته بحث بوده بیان نشده است.
- کانگ، سوگون، شرح افکار و آثار توماس هابز و جان لاک، ترجمه محمدبقایی، انتشارات اقبال. مؤلف در بخش دوم این اثر به بیان اجمالی اندیشه سیاسی جان لاک پرداخته است.
- لوید توماس، دی.ای، در باب حکومت لاک، ترجمه عباس اسکویان، انتشارات حکمت. در این اثر با ارزش به بررسی نظریه های جان لاک در قرارداد اجتماعی، دولت، شورش و مالکیت پرداخته شده است. و برخی از جنبه های ارزشمند آن مورد غفلت قرار گرفته است.
- مهاجرنیا، محسن، اندیشه سیاسی فارابی، انتشارات بوستان کتاب قم. اثر جامعی در اندیشه سیاسی فارابی است، که به تمام جنبه های موجود در اندیشه سیاسی فارابی پرداخته است و در نوع خود کم نظیر است.
- ناظرزاده کرمانی، فرناز، فلسفه سیاسی فارابی، انتشارات دانشگاه الزهراء. در این اثر به بیان اصول و مبادی فلسفه سیاسی فارابی پرداخته شده است، و تطبیقی بین مدینه فاضله فارابی با آراء افلاطون و ارسطو صورت داده است، که در نوع خود ارزشمند است.
- و آثاری دیگر که در منابع به آنها اشاره شده است. اما جای مقایسه بین فلسفه سیاسی فارابی و جان لاک خالی است.

۱-۶- سیر اجمالی تاریخ اندیشه سیاسی از افلاطون تا هابز

اغلب نویسندگان تاریخ اندیشه سیاسی به طور کلی براساس دو معیار زمان و محتوا، اندیشه ی سیاسی را به دوره های مختلفی تقسیم می کنند.

۱-۶-۱- معیار زمان

براساس معیار زمان می توان سه دوره ی تاریخی را تشریح نمود که به طور خلاصه عبارتند از: ۱- دوره ی باستان (از پانصدسال قبل از میلاد تا پانصد سال بعد از میلاد مسیح): این دوره هم در ایران و هم در یونان قابل بازیافت است. در یونان باستان که اوج خرد ورزی سیاسی را پشت سر گذاشته است، نظام حکومتی به صورت دولت - شهر بوده است. یعنی هر شهری در یونان یک کشور محسوب می شد. بنابراین معضلات و مشکلات هم ساده تر بودند. مسئله ی اصلی این دوره تغذیه ی انسانها بود و چون تعداد انسانها در این واحد های سیاسی کم بود بنابراین مسائل هم محدودتر می گردید. این دوره با هجوم اسکندر، که باعث ادغام چند واحد سیاسی در یک امپراتوری شد، به پایان رسید. این دوره تقریباً تا قرن پنجم میلادی طول کشید و اثر زیادی بر فرهنگ و اندیشه ی غربی داشته است.

۲- دوره قرون وسطی: این دوره از هجوم اسکندر شروع می شود. در این دوره واحدهای سیاسی از لحاظ کمی و کیفی بزرگ تر گردیده اند و بنابراین مشکلات هم پیچیده تر شدند. این دوره حدود هزار سال طول کشید و همراه با سلطه ی مذهبی کلیسا بر فرهنگ غربی بود، به گونه ای که همه چیز با مذهب توجیه می گردید. به طور خلاصه در این دوره جزم گرایی سختی بر اندیشه ی کلیسا - شامل جاکمیت روش ارسطویی بر کسب معرفت برای رسیدن به یقین تعبدی، و این که کلیسا هرگز خطا نمی کند و مسایل دیگر که مستلزم نوعی جزم گرایی بود - سلطه داشت.

۳- دوره ی جدید (پانصد سال اخیر): این دوره که از رنسانس به بعد است و مشخصه ی آن انقلاب صنعتی و جایگزین شدن بورژوازی به جای فئودالیزم است، در نتیجه ی انقلاب صنعتی و دگرگونی در روابط تولیدی، مشکلات دیگری حاصل گردید و بنابراین به اندیشه های نوینی در جهت حل آنها نیازمند می شدند. این دوره از قرن پانزدهم تاکنون را شامل می شود که به آن اندیشه سیاسی دوره جدید گفته می شود.

۱-۶-۲- معیار محتوای سیاست

ولی براساس معیار محتوای سیاست دوره های اندیشه سیاسی را می توان به چهار دوره تقسیم کرد. براساس محتوای سیاست یعنی هر واحد سیاسی مشکلات سیاسی خاص خود را داراست و اندیشه های سیاسی آن دوره هم راه حل آن مشکلاتند.

۱- دوره ی دولت - شهری: این دوره تا فتح یونان بوسیله ی امپراتوری روم طول کشید. در این دوره اجتماعات خیلی کوچک بودند و مسایل سیاسی آنها ساده تر بود و راه حل آن مسایل هم آسان به دست می آمد.

۲- دوران جهان - شهری: که با امپراتوری اسکندر شروع می شود و بخش اعظم جهان در یک امپراتوری ادغام شد، و در یک مجموعه قرار گرفت و لذا به این دوره جهان گرایی یا جهان شهری گفته می شود. در این دوره مسیحیت ظهور کرد و برای آن مرزی وجود نداشت. این دوره ی طولانی تا پایان قرون وسطی ادامه داشت.

۳- دوره ی ملت - دولت: از پایان قرن پانزدهم آغاز شد و در نتیجه ی آغاز آن، امت مسیح به ملت مسیح تبدیل گردید. هر واحد سیاسی برای خود کشوری با حکومت محلی بوجود آورد. در این دوره به تدریج حوزه ی دین و سیاست از یکدیگر منفک گردید. مارتین لوتر (۱۵۴۶ - ۱۶۴۸) توانست جنبش اصلاح مذهب^۱ را فراگیر نماید. آموزه های لوتر باعث ایجاد نهضت پروتستانیزم گردید و امت مسیح را به ملت های مسیحی تبدیل نمود.

۴- به مانند دوره ی دوم، یعنی جهان گرایی^۲ است ولی با مشکلاتی ذاتاً متفاوت با دوره ی دوم، در این دوره واحدهای ملی نتوانستند پاسخگوی مشکلات بشر باشند و بنابراین در قالب سازمانهای بین الملل مانند جامعه ی ملل و سازمان ملل متحد سعی در ارائه ی روشهایی برای حل مشکلات نموده اند.

اکنون در بیان اجمالی سیر تاریخی اندیشه سیاسی از افلاطون تا جان لاک به بیان اندیشه سیاسی بزرگانی همچون افلاطون، ارسطو، اگوستین قدیس، توماس آکوئینی، اندیشمندان جنبش دین پیرایی، ماکیاولی و توماس هابز خواهیم پرداخت. و دلیل انتخاب این اندیشمندان چیزی جز تأثیر شگرف و انکار ناپذیری که در اندیشه سیاسی و سیر تکامل آن در طول تاریخ بشر داشته اند، نمی باشد. هر یک از این بزرگان نقطه ی عطفی در تاریخ اندیشه سیاسی می باشند و هر کدام باعث ایجاد تحولی عظیم در اندیشه سیاسی جوامع خود و سایر جوامع شده اند. سعی ما بر این است به اندیشه سیاسی بزرگان هر دوره ی تاریخی یعنی دوره ی باستان، قرون وسطی و جدید، به اجمال پردازیم و سهم هر یک را در بسط و گسترش اندیشه سیاسی بیان کنیم، تا شاید بتوانیم به نحوی نشان دهیم که جان لاک در برهه ای از اندیشه سیاسی که قرار داشته تا چه میزان از میراث اندیشمندان سلفش بهره برده و تحت تأثیر آنها قرار داشته است.

1- Reformation

2- Cosmopolitanism

۱-۶-۳- افلاطون

افلاطون در سال ۴۲۷ قبل از میلاد متولد گردید و در هیجده سالگی نزد سقراط به آموختن حکمت و علم پرداخت و سپس مدرسه ای بنام آکادمی جهت تعلیم و تعلم در بیرون از آتن تأسیس نمود. توجه به نظریه ی افلاطون از دو جهت قابل تأمل است: ۱- از این جهت که افلاطون در یونان باستان پایه گذار اندیشه ی سیاسی و نظریه ی منبع اقتدار در اندیشه ی سیاسی است، و اندیشه های سیاسی یونان باستان بر فرهنگ غرب اثر قابل توجهی داشته است.

۲- بسیاری از اندیشمندان سیاسی که بعدها الگوی آرمانشهر یا مدینه فاضله را تبلیغ نمودند ملهم از افکار افلاطون بوده اند. این اندیشمندان عبارتند از: هرینگتون، ویستن لی، بایوف، روسو، سن سیمون، رابرت اوئن، مورلی، لویی بلان، فارابی. (بخشایشی: ۱۳۸۶: ص ۲۹) همه این اندیشمندان به نحوی مسأله منبع اقتدار و این که چه کسی حکومت نماید تا از قدرت سوء استفاده نشود، روبرو بودند و برای پاسخ به آن مبانی اندیشه ی افلاطون را پذیرفته بودند.

از مشکلات عمده و همیشگی اندیشه ی سیاسی که افلاطون را به چالش دعوت می نمود این بود که چه کسی باید زمامدار شود و حکومت کردن حق چه کسی است؟ افلاطون به طور صریح نظریه ی فطری، که طبق آن بعضی انسانها فطرتاً شایسته ی حکومت کردن هستند، اظهار نمود. این نظریه طرفداران بسیاری داشته است، به طوری که مسئله ی موروثی بودن پادشاهی و حکومت در جهان امروز را می توان متفرع بر آن دانست. (بخشایشی: ۱۳۸۶: ص ۳۰)

در دوره ی دوم اندیشه ی سیاسی که کنستانتین مذهب مسیح را پذیرفت و به عنوان مذهب رسمی اعلام نمود نظریه ی افلاطون حاکمیت مؤثر خود را بر اندیشه ی سیاسی غرب از دست داد؛ زیرا در مسیحیت منبع قدرت خداست و تنها نماینده ی خدا حق حکومت کردن را دارد و نه انسانهایی که به طور فطری برای این امر صلاحیت دارند. (همان: ص ۳۰)

در مورد اینکه چگونه افلاطون به چنین نظری رسید را بایستی در سه کتاب جمهوری، سیاستمدار و قوانین که بازگو کننده ی افکار سیاسی وی هستند، جستجو نمود. افلاطون غایت اصلی حکمت را حسن سیاست می داند، و برای پاسخ به این سؤال که چه کسی باید حکومت کند تا از قدرت سوء استفاده ننماید، آن را در دو بستر ذهنی بررسی می کند. نخست در بستر ایده آلی (مدینه فاضله)، دوم در بستر واقعیت (مدینه ی ضاله).

افلاطون معتقد بود که عمل سیاسی تنها درخور حکیم و فیلسوف است و برای ایجاد عدالت و عدم سوءاستفاده از قدرت تنها باید به حکمت اولویت بخشید. افلاطون بهترین راه را برای جلوگیری از فساد قدرت، انفکاک امتیازاتی می‌داند که معمولاً با قدرت همراه است. در این صورت ولع رسیدن به قدرت کمتر می‌گردد؛ زیرا امتیازات همراه با قدرت در جاه طلبی، ثروت طلبی و شهوت پرستی خلاصه می‌گردد. افلاطون در باب ثروت طلبی، پیشنهاد مشخص ممنوعیت مالکیت خصوصی برای رهبران را عنوان می‌کند. برای جلوگیری از شهوت پرستی پیشنهاد وی اشتراک در زنان برای رهبران و حاکمان است. افلاطون برای جلوگیری از جاه طلبی نداشتن فرزندان را پیشنهاد می‌کند چرا که به نظر وی مردها بر سر زن به ستیزه و رقابت می‌پردازند و با داشتن فرزندان سعی می‌نمایند حکومت را موروثی کنند. هر چند افکار افلاطون در عمل و عالم واقع قابل اجرا نیست اما به هر حال وجود و حضور مستشاری مانند وی با چنین افکاری می‌توانست در ایجاد عدالت در جامعه مؤثر باشد.

افلاطون به پیروی از سقراط و برخلاف سوفسطائیان، به وجود حقیقت مطلق یا خیر مطلق در مقابل خیر محدود، قائل بود. یکی از حقایق نزد افلاطون عالم مثل بود که دارای مراتب هست. مثل همان امور انتزاعی و مفاهیم و نمونه‌ی کامل هر شیء مادی و معنوی است و متعلق به عالم معقولات است، و بنابراین با حواس درک نمی‌شود. برای درک بهتر عالم مثل، افلاطون از نمونه‌ی معروف «غار حقایق» استفاده می‌نماید. افلاطون در جمهور پنج نوع حکومت (دولت) را برحسب میزان فضیلت، هر یک گامی فروتر از دیگر با توجه به میزان فساد، در هر یک، مشخص کرده بود، که عبارتند بودند از دولت کمال مطلوب (یا آرمانی) جمهوری در بالا، و پس از آن تیموکراسی، اولیگارشی، دموکراسی و تیرانی در پایین‌ترین جای این طبقه بندی. ولی در سیاستمدار دولت آرمانی را به بهانه‌ی اینکه با وجود مطلوب بودن قابل عمل نیست کنار گذاشت و یک دسته بندی دو سویه از دولتهای قانونی و غیر قانونی به دست داد: دولتهای رعایت کننده قانون، ۱- مئارشسی (پادشاهی)، ۲- آریستوکراسی (اشراف سالاری)، ۳- دموکراسی مبتنی بر قانون اساسی (مردم سالاری). دولتهای بی توجه به قانون، ۱- تیرانی (ستمگری)، ۲- اولیگارشی (سالاری توانگران)، ۳- دموکراسی غیر قانونمند. (عالم: ۱۳۸۵: ص ۹۹-۱۰۰)

افلاطون بر این عقیده بود که فضیلت دانش است، انسانها برابر آفریده نشده اند و از بسیاری جهات فرق دارند. عده کمی توانایی کسب دانش را دارند. این نابرابری دلالت بر این نمی‌کند که ناتوانها نادیده گرفته شوند، بلکه بدان معنا بود که آنهایی باید حکم برانند که می‌دانند چگونه باید حکم برانند. این قضایا افلاطون را به این نتیجه رساند که دولت باید زیر هدایت و اداره‌ی نخبه‌ی دانش پذیر و با فضیلت باشد. (همان: ص ۱۱۰)

افلاطون به دنبال عدم موفقیت در طرحهایش، ناگهان از سیاست دست شست و به حکمت روی آورد و سعی نمود تا سیاست را در حیطه اخلاق و در بستر حکمت دنبال نماید، به طوری که امروزه می‌توان نام وی را در زمره